

ZÁKLADNÍ ŘÁD OZBROJENÝCH SIL ČSFR (Zákl-1)

Po revoluční změně naší společnosti v listopadu 1989 následovala i proměna Čs. armády jako nedílné součásti společnosti. K více či méně podstatným změnám proto v armádě docházelo od samého počátku.

Mám na mysli Rozkaz ministra obrany ČSFR k demokratizaci a humanizaci služby, řadu doplňků i novel téměř všech předpisů, včetně základních řádů.

Nutnost koncipovat nové základní řády je pocítována již od roku 1990. Proto velení Čs. armády rozhodlo o zpracování nového základního řádu, ve kterém chce vyjádřit všechno to nové, co ve společnosti i v armádě vešlo do praxe a uskutečnit tím i další vývoj žádaným směrem.

Nový základní řád plně uplatňuje demokratické principy a humánnost jak v mezilidských vztazích, tak i v mechanismu činnosti. Žádný voják, jak základní služby, tak i z povolání, není ve svých právech omezen, pokud to není skutečně nezbytné a když, tak vždy jen na základě zákona.

Základní řád ozbrojených sil ČSFR (Zákl-1) je platný, jak vyplývá již z názvu, pro všechny

ozbrojené síly ČSFR. To znamená např. i pro složky ministerstva vnitra a Hradní stráž. Jeho platnost je tedy mnohem širší než ostatních řádů nebo předpisů.

Také řešenou problematikou ovlivňuje všechny složky ozbrojených sil. Základním řádem jsou řešeny tak důležité oblasti, jako je organizace a chod služby ve všech složkách ozbrojených sil, způsob a organizace strážní služby, dozorcí služby a významná oblast kázeňského práva.

V řádu jsou definována i práva a povinnosti všech příslušníků ozbrojených sil. Jejich vzájemné vztahy, základní normy chování a jednání, rozdělení času dne, ale i zásady a pravidla zdravotnického zabezpečení, stravování, bezpečnosti a ochrany zdraví, ochrany životního prostředí. Řeší důležité otázky i z oblasti týlu a technického zabezpečení.

Nový základní řád zpracováváný za účasti široké vojenské veřejnosti, respektuje vojenskou doktrínu ČSFR a změny, kterými ozbrojené síly procházejí. V Československé armádě jde zejména o snižování počtů, její postupnou profesionalizaci, omezování výdajů, reorganizaci svazků, útvarů a jednotek.

Tři dosud platné základní řády obsahují 648 stran textu, které nahradí řád jeden se 170 stranami. Návrh řádu je výrazně stručnější, srozumitelnější pro velitele a vojáky. Řeší jen hlavní problémy platné pro všechny součásti ozbrojených sil ČSFR. Poskytuje značný prostor pro tvůrčí práci a pravomoc velitelů. Zároveň při jejich práci klade zvýšené nároky na odpovědnost.

Návrh základního řádu ozbrojených sil ČSFR obsahuje úvod, šest hlav a třináct příloh. V úvodu je stanoveno, co řeší základní řád, jaké jsou pravomoci ministra vnitra ČSFR a upřesňuje se postavení občanských pracovníků vojenské správy. V první hlavě jsou uvedena všeobecná ustanovení, ve druhé otázky týkající se vojenské kázně, třetí se zabývá rozdělením času, čtvrtá organizací posádkové služby a chodem služby útvarové směny, pátá hlava obsahuje ustanovení o strážní službě a šestá pojednává o celkovém zabezpečení vojsk.

První hlava je rozpracována do 16 statí. V jejím úvodu jsou vyjádřeny úkoly ozbrojených sil ČSFR. Tyto úkoly vycházejí z branného zákona (zákon č. 288/1991 Sb.) a vyrazněji nezbytnost odvrátit ozbrojenou silou napadení nebo ohrožení ČSFR vnějším protivníkem, hájit její samostatnost, celistvost a jednotu státu. Dojde-li k přímému násilnému útoku proti ústavnímu zřízení ČSFR spolupůsobit při udržování bezpečnosti uvnitř státu. Vojáci v činné službě směřují být použiti také při pohromách ohrožujících lidské životy nebo důležité hospodářské statky. Se souhlasem vlády ČSFR směřují být použiti při střežení objektů zvláštního významu a při zajištění ochrany státních hranic.

Druhá stať ukládá každému vojákovi povinnost při vstupu do ozbrojených sil ČSFR vykonat vojenskou přísahu, uvádí její znění, stanoví, kdy a jak se přísaha skládá. Podrobnosti vykonání vojenské přísahy rozpracovává první příloha základního řádu.

Další stať vyjadřuje základní ustanovení o vojenském praporu, který je symbolem vojenské cti, statečnosti a ukládá všem příslušníkům útvaru povinnost chránit jej v boji a nedopustit, aby se jej protivník zmocnil.

Ve čtvrté statí jsou nově rozpracována práva a povinnosti vojáků, která vycházejí z mezinárodního humanitárního práva. Je zde uvedeno, že základní práva a svobody vojáků, jako občanů republiky, stanovuje Listina základních práv a svobod (úst. zákon č. 23/1991 Sb.) a že některá práva a svobody vojáků jsou omezena na základě zákonů. Vojáci se v osobních záležitostech mohou obracet přímo nejen k nejbližšímu nadřízenému, ale i dalším nadřízeným mimo služební postup, podle petičního zákona i k ústavním a jiným činitelům.

V páté statí jsou uvedena ustanovení, která určují vztahy mezi vojáky. Podle funkce a vojenské hodnosti mohou být vojáci navzájem nadřízenými nebo podřízenými. Nadřízení mají právo vydávat podřízeným rozkazy, jsou povinni kontrolovat jejich plnění, podřízení jsou povinni jejich rozkazy plnit. Vojáci, kteří podle své funkce a vojenské hodnosti nejsou navzájem nadřízenými nebo podřízenými, jsou hodností vyšší nebo nižší. Výčet vojenských hodností je stanoven v příloze dva základního řádu. Zcela nově jsou uvedeny i názvy hodností

žen, které vykonávají v současné době stále častěji vojenskou činnou službu. V této stati je zapracována i možnost, kdy voják vyšší hodnosti je oprávněn stát se nadřízeným na vlastní odpovědnost.

Do řádu nebyly zapracovány povinnosti funkcionářů pluku a vojínů. S jejich stanovením se počítá ve dvou zvláštních předpisech nižší právní síly, zvláště pro pozemní vojsko, pro letectvo a PVO. A tak ve statích velitel a jeho vlastnosti a všeobecné povinnosti velitelů jsou tyto otázky řešeny jen obecně. Je stanoveno, že velitel svými morálními vlastnostmi a jednáním musí být svým podřízeným příkladem. Vede je k samostatnosti, rozvoji zdravé iniciativy a odpovědnosti. Je nestranný, řídí se zájmy obrany státu a snahou věrně sloužit vlasti.

Velmi podrobně je rozpracována stať, která zpřesňuje postup při vydávání a plnění rozkazů. Určuje, že rozkaz je projev vůle nadřízeného, jímž se podřízenému ukládá určitá povinnost s údaji nezbytnými k jeho splnění. Rozkazy, jejichž splnění si vyžaduje vynaložení finančních nebo materiálních prostředků, lze ukládat jen tehdy, jestliže jsou tyto prostředky k dispozici.

V dalších dvou statích jsou rozpracována ustanovení, která určují styk s nadřízeným a styk s podřízeným. Jedenáctá stať obsahuje pravidla služebního pořádku, určuje dva služební jazyky, a to český a slovenský.

Ve stati nazvané hlášení nadřízeným jsou stanoveny povinnosti všem vojákům hlásit nejbližší nadřízeným přesně stanovené skutečnosti, ke kterým při výkonu služby došlo a o kterých musí být nadřízený informován. Zpřesňuje základní povinnosti při příchodu funkcionářů k vojenskému útvaru.

Vojenská zdvořilost a chování vojáků je zapracováno do čtrnácté stati, kde jsou uvedeny i příklady vzájemného oslovování vojáků a nadřízených civilních osob. Vojenská zdvořilost a následující stať vzdávání pocty kladou přesné nároky na chování a jednání vojáků.

Poslední stať této hlavy ukládá vojákům povinnost prokazovat svoji totožnost na vyzvání podle zákona, mimo to i na vyzvání nadřízených a hodností vyšších, dozorcích orgánů, vojenské policie a vojenských pořádkových hlídek.

První hlavu doplňuje třetí příloha základního řádu s názvem kronika útvaru, která uvádí, že kronika je vojenský dokument, v němž se písemně dokumentují důležité události charakterizující vojenskou činnost a že slouží jako jeden z prostředků rozvíjení výchovy k tradicím naší armády.

Druhou hlavou, která v osmi statích řeší otázky vojenské kázně, má být nahrazen dosud platný Kázeňský řád ozbrojených sil ČSFR, Zákl-R-3. Úprava vojenského kázeňského práva vychází z návrhu novelizace zákona č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků ve znění pozdějších předpisů.

Vojenská kázeň je v první stati definována jako přesné a včasné dodržování ustanovení právních předpisů, vojenských předpisů, rozkazů a nařízení. Vojenská kázeň je založena na vědomí vojenské povinnosti a osobní odpovědnosti každého vojáka za obranu své vlasti ČSFR. Příslušné články stanovují, že kázeňská pravomoc přiznaná nižším nadřízeným vždy náleží i vyšším nadřízeným a mimo to stanovuje kázeňskou pravomoc také i podle hodností.

V další stati jsou vyjmenovány kázeňské odměny a stanovena pravidla jejich udělování. Novinkou je to, že již velitelé rot a praporů mohou udělovat krátkodobé volno k opuštění posádky, a to nejvýše 2 dny.

Řád upravuje na základě zákona kázeňské tresty a pravidla pro jejich ukládání jednotlivým kategoriím příslušníků ozbrojených sil. Například velitel roty má právo ukládat důtku a přísnou důtku, zakázat příslušníkům mužstva a poddůstojníkům vycházku do 14 dnů. Velitel praporu kromě toho může ukládat mužstvu trest vězení do 7 dnů. Ve stati je uvedeno, že kázeňský přestupek je takové jednání nebo opomenutí, které se porčí vojenským řádům, předpisům, rozkazům, nařízením a porušuje vojenskou kázeň, pokud není trestné podle trestního zákona. Dále je kázeňským přestupkem, který řeší nejméně velitelé útvarů, také jednání označené za přestupek ve zvláštních zákonech.

Ve čtvrté a páté stati je stanoveno řízení o kázeňském přestupku a možnost odvolat se

proti trestu k nejbližšímu nadřízenému toho, kdo kázeňský trest uložil. Od stupně svazek až po FMO včetně se budou zřizovat jako poradní orgány velitelů pro rozhodnutí o odvolání komise. Další statě zpřesňují výkon trestů, ukládají evidenci odměn a trestů a obsahují další ustanovení.

Druhou hlavu rozšiřují čtyři přílohy, kterými jsou vzorky tiskopisů a příloha týkající se výkonu trestu vězení.

Třetí hlava v devíti stručných statích obsahuje otázky rozdělení času. Určuje, že denní řád stanoví velitel útvaru pro celý útvar. Musí v něm být určena doba budíčku, ranního cvičení, čas na osobní hygienu a úklid, rozvod do zaměstnání, 6 hodin výcviku, čas na denní hlášení, ošetření výstroje, výbroje, ostatní techniky a dalšího materiálu, přípravu na výcvik příštího dne, doba výdeje stravy, čas na přípravu nepřetržité směny, doba lékařských prohlídek a ambulantního ošetření, doba vyhlášení rozkazu a rozdělení, volno vojáků v základní službě, časové možnosti jejich kulturního a sportovního zabezpečení, doba večerní prověrky, večerky a vymezená doba pro nepřetržitý spánek.

Přesným vymezením doby zaměstnání a volna vojáků jsou vytvořeny základní předpoklady pro uspokojování jejich osobních zájmů a pro humanizaci vojenské služby.

V ustanoveních o denním hlášení je dána podřízeným možnost řešit za pomoci velitele i osobní problémy. Toto denní hlášení se uskutečňuje u útvaru nejméně dvakrát týdně, v praporu (oddílu) a rotě (baterii) denně. Vojáci, kteří chtějí řešit své osobní problémy nebo služební záležitosti to ohlásí svému nejbližšímu nadřízenému a ten zabezpečí jejich zapsání do Knihy denního hlášení. Právo určovat vojáky k dennímu hlášení k nejbližšímu přímému nadřízenému, velitelem roty počínaje, má každý nadřízený.

V šesté statí je nařízeno v pracovních dnech vydávat veliteli útvarů, praporů a rot denně rozkaz a provádět rozdělení.

Ke kontrole přítomnosti příslušníků rot, uložení výstroje a pořádku provádí dozorcí roty 15 minut před signálem "večerka" večerní prověrku. Vojáci mohou být v nočních úborech.

Zcela nově je koncipována otázka týkající se vycházek a jejich délky, včetně pravomoci jednotlivých velitelů vycházky prodloužit, případně jen ve výjimečných a stanovených případech je omezit.

Poddůstojníci v základní službě, kteří jsou zařazeni do praporčických a důstojnických funkcí, praporčíci a důstojníci v základní službě, mají propustkové knížky trvale u sebe. Dobu od ukončení zaměstnání do budíčku následujícího pracovního dne, nejsou-li zařazeni v rozdělení a do posádkové či útvarové směny, popř. nekoriají-li noční výcvik nebo kontrolní činnost, mohou trávit mimo prostor útvaru.

Na základě RMO č. 27/1990 byl zachován institut tzv. průběžné vycházky, kterou může udělovat na základě článku 199 a 200 velitel roty a velitel praporu.

Poslední stať upřesňuje přijímání návštěv. Je v ní uvedeno, že velitelé útvarů jsou povinni umožnit duchovním církví a kurátorům, pokud o to požádají, osobní jednání s vojáky, a to v době mimo zaměstnání. Na druhé straně vojáci nemohou přijímat návštěvy, které donášejí alkoholické nápoje, jsou pod vlivem alkoholu a jiných omamných nebo psychotropních látek. Se souhlasem velitele roty mohou vojáci přijímat návštěvy i v době zaměstnání.

Ve čtvrté hlavě je nově řešena organizace posádkové služby a chod útvarové směny. Jejich třináct statí je inspirována spolu s pátou hlavou druhým dílem Vojenského služebního řádu (A-1-2).

První stať definuje, co je posádka, posádkové velitelství, velitelství tábora, velitelství ubytovacího místa a stanovuje zásady pro jejich zřizování. Odpovědnost a pravomoci velitele posádky jsou rozpracovány ve druhé statí, která zakotvuje jeho zvýšené pravomoci, např. ve stanovení rozsahu a zřizování posádkové směny, udržování pořádku a vojenské kázně v posádce.

Další statě upřesňují umístění a vyčlenění místností posádkové správy, povinnosti správce posádky, náčelníka věznice a velitele pořádkové hlídky. Příloha řádu číslo devět upřesňuje

zásady zpracování směrnic pro posádkovou správu, a vytváří tak podmínky pro jednotnou činnost posádkových správ v Československé armádě.

Hlídkování v posádce a zajišťování osob je koncipováno v návaznosti na ústavní listinu základních práv a svobod s vyloučením případů omezování svobody bez závažných důvodů, ke kterým v minulosti docházelo.

V sedmé statí je uložena povinnost v posádce zpracovávat posádkový plán připravenosti vojsk a plán místní obrany.

Obsáhla devátá stať se zabývá rozpracováním úkolů pro posádkovou směnu. Je řešena tak, aby pokryla potřeby posádkové služby, s možností ve velkých ubytovacích areálech organizovat jen jednu směnu, což především uvítají příslušníci útvarů brigád, které jsou dislokovány v jednom místě, a vojáci, kteří vykonávají službu na letištích. V článku 238. se určuje, že: "Posádková směna zabezpečuje úkoly udržování vojenské kázně a pořádku na veřejnosti a řízení dozorců, strážníků a ochranné služby v posádce."

V základním řádu ozbrojených sil je upřesněno jednotné rozdělení posádkové a útvarové směny. Celkově byly zjednodušeny povinnosti příslušníků posádkové a útvarové směny. V rámci humanizace vojenské služby se zavádí k zabezpečení správného výkonu kázeňského trestu vězením a střežení vězňů ve věznici, dozorců věznic s pomocníky.

Nově byla upravena stať o heslech a zcela nově byly stanoveny zásady použití zbraní pro všechny příslušníky ozbrojených sil, kteří ve službě musí být ozbrojeni. Použití zbraní je poprvé v armádě podloženo zákonem, a to zákonem č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů, § 34. To zabezpečuje ochranu vojáků, kteří byli nuceni zbraň při výkonu služby použít.

Strážní služba je řešena ve čtyřech statích hlavy pět, která se snaží precizně stanovit otázky a odpovědi této důležité služby. Obsahuje stať nazvané ustanovení o strážní službě, povinnosti a způsob výkonu služby příslušníků stráže, kontrola stráže a organizace ochranné služby a výkon služby ochranné směny. S ohledem na snižování počtů ozbrojených sil je nově stanoveno, že střežení a obranu objektů ozbrojených sil s výzbrojí, ostatní technikou, municí, výbušninami a dalším materiálem, objektů zvláštní důležitosti zabezpečují stráž, strážní hlídky, ochranná směna, dozorcí orgány a směny obsluhy. To umožňuje velitelům při ochraně majetku využít více prvků ochrany a majetek nestřežit tak šablonovitým způsobem jako dosud. Celkově byly zestručněny a zjednodušeny zásady organizace, přípravy, výkonu a kontroly střežení.

Zcela novým institutem, který přispěje ke kvalitě střežení majetku vojenské správy, je ochranná služba. K výkonu ochranné služby se určuje ochranná směna, která plní úkoly v ochraně objektů, techniky a materiálu, jež nevyžadují střežení stráž. Ochrannou službu může velitel zřizovat, a to jako:

- **samostatnou ochrannou směnu** ve složení: velitel a příslušníci ochranné směny,
- **ochrannou směnu bez velitele** podřízenou po dobu plnění úkolu dozorcímu posádky (útvaru), veliteli stráže anebo dozorcímu jednotky,
- **ochrannou směnu tvořenou dozorcími orgány**, jež úkoly ochrany plní ve vymezené době své celodenní služby (dozorcí vchodu, dozorcí parku, příslušníci hotovostní jednotky, atd.), např. v noci.

Novelizován byl postup při střežení technickými prostředky, které by se ve větší míře měly zavádět, a psy.

Ustanovení páté hlavy rozšiřují čtyři přílohy nazvané zásady pro zpracování strážních pravidel, zásady pro zpracování schématu rozmístění strážních stanovišť, zásady zpracování směrnic pro velitele stráže a zásady pro vybavení strážnic a strážních stanovišť.

Úkoly na úseku zabezpečení vojsk jsou vyjádřeny v šesté hlavě, která je rozložena na jedenáct statí. Zcela nově je zařazena stať řešící obecnou péči a odpovědnost za využití,

ošetřování, údržbu a skladování přiděleného materiálu. Druhá stať stanovuje základní otázky, které se týkají zřízení a provozu v parcích techniky. Následující se pak zabývá ukládáním ručních zbraní a munice. Zásadní změna bude v uložení strážního a hotovostního střeliva, které bude výhradně u dozorčího útvaru.

Ve čtvrté stati jsou uvedeny základní otázky ubytování vojsk, v páté požární ochrany a následující statě nově řeší ochranu životního prostředí, bezpečnosti a ochrany zdraví.

V ustanoveních o vojenském stejnokroji je zakázáno vojákům ve vojenském stejnokroji nosit náušnice (kromě vojákyň), přívěsky, náramky, popř. další ozdoby. Všem vojákům v činné službě se povoluje v době volna mimo kasárna, včetně docházky do zaměstnání, nosit občanský oděv.

Devátá stať řeší otázky stravování a zakotvuje právo vyjadřovat se ke kvalitě stravy prostřednictvím komisí. V následující stati je stanovena norma pro úpravu vlasů vojáků, nošení kníru a plnovousu. Závěrečná stať vyjadřuje požadavky na zdravotnické zabezpečení vojsk a stanovuje, že jen lékař nebo posudková komise poskytuje úlevy ve službě ze zdravotních důvodů.

Základní řád ozbrojených sil ČSFR byl připraven jako řád **prozatímní** s předpokládanou dobou **platnosti na dva až tři roky**. Po stabilizaci právního řádu ČSFR a s využitím zkušeností z uplatňování tohoto řádu ve vojenské praxi se počítá s jeho dopracováním.

Je třeba poznamenat, že uvedená stanoviska nemusí být ještě konečná vzhledem k tomu, že základní řád nebyl dosud schválen prezidentem republiky a jeho ustanovení se mohou pod vlivem různých okolností dílčím způsobem vyvíjet.

Podplukovník doc. PhDr. František O c h r a n a, DrSc.

SYSTÉMOVÁ VÝCHODISKA PROJEKTOVÁNÍ VÝCHOVNÉHO MODELU VOJENSKÉHO POVOLÁNÍ

(na příkladu ekonoma Čs. armády)

V současné době se jedním z aktuálních problémů stává otázka profesionalizace Čs. armády. Je to úkol nejen praktický, ale i teoretický. Chceme-li být úspěšní ve svém konání, potom bychom měli mít nejdříve teoreticky vyjasněné souvislosti určitého problému. Teorie totiž dá odpověď na to, za jakých podmínek je možné naplnit určitý cíl. To pochopitelně platí i pro zkoumání problému výchovy profesionála-ekonoma Čs. armády.

Řešení této otázky naráží již od samého počátku na obtíže. Doposud totiž v naší ani